

3.

A co synova duše? Ta nebyla jejím královstvím? Ó ano, ano! Když Jaromil poprvé vyslovil slovo a to slovo bylo máma, byla maminka bláznivě šťastna; říkala si, že synovu mysl, pozůstávající zatím z jednoho jediného pojmu, sama celou naplnila, takže i v dalším čase, až mysl bude růst, větvit se a košatět, jejím kořenem zůstane už navždycky ona. Přijemně povzbuzena sledovala pak pečlivě všechny další synovy pokusy o slova a protože tušila, že paměť je chatrná a život dlouhý, koupila si deník vázaný do tmavorudých desek a zapisovala tam všechno, co vycházelo ze synových úst.

Vezmeme-li tedy na pomoc maminičin deník, zjistíme, že po slově máma následovala brzy další slova, při čemž slovo táta je zaznamenáno až sedmkrát v pořadí po bába děda, harn, tutu, haf a lulu. Po těchto jednoduchých slovech (v maminičině deníku je k nim uveden vždy stručný komentář a datum) najdeme první pokusy o větu dovidáme se, že ještě dlouho před svými druhými narozeninami prohlásil: *maminka je hodná*. O několik týdnů později řekl: *maminka je bakaná*. Za tento výrok, který pronesl, když mu maminka odmítala dát před obědem malinovou šťávu dostal naplácano na zadek a v pláči pak křičel: *Já si najdu jinou maminku!* Zato o týden

později udělal mamince velikou radost, neboť pravil: *Moje maminka je nejhezčí*. Jindy řekl: *Maminko, já ti dám lžanou pasu*, čímž se rozumnělo, že vyplázl jazyk a olizal mamince celou tvář.

Přeskočíme-li několik listů dojdeme k výroku, který nás upoutá svou rytmickou podobou. Babička slíbila jednou Jaromilovi, že mu dá jablíčko, ale pak na svůj slib zapomněla a snědla ho; tehdy se Jaromil cítil podveden, velice se vztekal a několikrát opakoval: *Škaredá babička ukradla jablíčka*. V jistém smyslu by se dal tento výrok přiřadit k citované Jaromilově myšlence, že *maminka je bakaná*, jenomže tentokrát nedostal na zadek, nýbrž všichni, i babička, se smáli a výrok si pak často mezi sebou (což ovšem bdělému Jaromilovi neušlo) pobaveně opakovali. Jaromil tehdy sotva pochopil příčinu svého úspěchu, ale my víme velmi dobře, že ho od výprasku zachránili rým a že mu takto poezie poprvé dala poznat svou magickou moc.

Rýmovaných výroků najdeme na dalších stránkách maminičina deníku několik a z maminičina komentáře je zřejmé, že jimi působil radost a potěšení celému domu. Tak na příklad prý vytvořil takovýto zhuštěný portrét jejích služky Aničky: *Služka Anka je jak lančka*. Anebo se o kus dál dočteme: *Přijďeme do lesa srdíčko nám zaplesá*. Maminka sama se domnívala, že kromě zcela původního talentu, jímž byl Jaromil nadán, pramenila tato veršová činnost z působení dětských veršovánek, jež mu předčítala v takovém množství, že mohl lehce propadnout dojmům, že štěstina se skládá výhradně z trochejů, ale zde musíme maminku poopravit; větší roli než talent a literární vzory sehrál tu dědeček, střízlivý praktik a zanicený nepřítel básní, který si schválně vymýšlel co nejpitomější dvojverší a učil jim tajně vnučka. Jaromil si brzy všiml, že jeho slova jsou zaznamenávána s velkou pozorností a začal jednat podle

toho; jestliže řeči používal původně k tomu, aby se dorozuměl, mluvil teď, aby slyšel souhlas, obdiv nebo smích. Těšili se už předem, jak budou druzí na jeho slova reagovat a protože se často stávalo, že se žádoucí ohlas nedostavoval, zkoušel říkat nehoráznosti, jimiž by na sebe upozornil. To se mu jednou nevyplatilo; když řekl tatínkovi a mamince *Vy všichni jste čuráci* (slyšel slovo čurák od chlapce v sousední zahradě a pamatoval si, že se ostatní kluci velice smáli), tatínek mu dal pohlavek.

Od té doby vnitřně sledoval, co dospělí na svých slovech oceňují, s čím souhlasí, s čím nesouhlasí a čím jsou konsternováni; to mu umožnilo, aby jednou, když stál s maminkou v zahradě, pronesl větu nasáklou melancholií babiččiných lamentací: *Maminko, život je vlastně jako ta pleveľ.*

Těžko říci, co si asi představoval pod tímto výrokem; jisto je, že neměl na mysli onu čistou bezcennost a bezcennou činnost, která je vlastností plevele, nýbrž že chtěl pravděpodobně opsat jen dosti neurčitou představu, že život je smutný a marný. Přesto, že tedy řekl něco jiného, než co zamýšlel říci, účinek jeho slov byl velkolepý; maminka zmlkla, pohlédla ho po vlasech a podívala se mu do očí zavhlým pohledem. Tím pohledem plným dojaté pochvaly byl Jaromil tak opojen, že ho chtěl znovu uvidět. Kopl na procházce do kamene a pak mamince řekl: *Maminko, kopl jsem do kamene a je mi ho teď tak líto, že bych ho chtěl pohládit* — a opravdu se shýbl ke kameni a pohládl ho.

Maminka byla přesvědčena, že její syn je nejen nadaný (uměl už v pěti letech číst), ale i mimořádně citlivý a odlišný od jiných dětí. Sdělovala toto mínění častěji dědečkovi a babičce, což Jaromila hravěho si nenápadně s vojačky nebo koníkem napřihovalo obrovským zájmem. Dával se pak do očí přichození hostů a představoval si okouzleně, že ho ty oči vidí jako vyjimečné a zvláštní dítě, které možná vůbec ani není dítětem.

Když se blížily jeho šesté narozeniny a měl jít za pár měsíců do školy, rodina nahlála na to, aby dostal samostatný pokoj a spal odděleně. Mamince bylo líto prahajícího času, ale souhlasila. Dohodla se s manželem, že jako dar k narozeninám dají synovi třetí nejmenší pokoj horního poschodí, koupí tam pro něho gauč a další nábytek vhodný pro dětský pokojíček: knihovničku, zrcadlo, které ho má pobízet k čistotě a úpravnosti, a malý pracovní stůlek.

Tatínek se nabídl, že pokoj vyzdobí vlastními Jaromilovými kresbami a začal hned lepit do paspart dětské čmáraniny jablíček a zahrádek. Tehdy k němu přistoupila maminka a řekla: "Něco bych po tobě chtěla." Podíval se na ni a její hlas, zároveň ostýchavý i odhodlaný, pokračoval: "Chtěla bych několik archů papíru a barevné tuže." Sedla si pak ve svém pokoji ke stolu, rozložila před sebe první arch a dlouho si na něm tužkou předkreslovala písmena; konečně namočila štětec do červené tuše a začala kreslit první písmeno, velké *Z*. Po *Z* následovalo *I* a pak z toho byl nápis: *Život je jako pleveľ*. Prohlížela si své dílko a byla spokojena: písmena byla vyrovnána a poměrně stejně veliká; přece však vzala nový papír a nápis na něj znovu překreslila a vybarvila ho tentokrát tuší temně modrou, protože se jí zdála barevně mnohem přiléhavější k nedohlednému smutku synovy myšlenky.

Pak si vzpomněla, jak Jaromil řekl *Škaredá babička ukradla jablíčka* a májíc na rtech šťastný úsměv začala psát (tentokrát tuší jasně červenou): *Nашe drahá babička jí ráda jablíčka*. Pak ještě s vnitřním pousmáním vzpomněla na *Vy všichni jste čuráci*, ale tento výrok nekreslila, zato nakreslila (zeleně) *Přijďme do lesa srdáčko zaplesá*, pak (fialově) *Nашe Anka je jak lančka* (Jaromil sice říkal služka Anka, ale mamince se slovo služka zdálo být hrubé) pak si vzpomněla na to, jak se

Jaromil snýžil ke kameni a pohládl ho a po chvíli přemýšlení začala psát (bleděmodře) *Nemohl bych ublížit ani kameni a teprve nakonec s jakýmsi malým ostychem, ale o to raději nakreslila (Oranžově) Maminko já ti dám lizanou pusku a potom taky ještě (zlatě) Moje maminka je ze všech nejhezčí.*

V předvečer narození poslali rodiče spát rozrušeného Jaromila dolů k babičce a jali se přetahovat nábytek a ověšovat stěny. Když povolali dítě ráno do proměněného pokoje, byla maminka rozčilená a Jaromil její rozpaky nikterak nerozptýlil; stál zaražen a nic neřikal; největší zájem (ale i ten projevoval nejistě a nesměle) věnoval pracovnímu stolků: byl to zvláštní kus nábytku podobný školní lavici; psací plocha stolu (šikmá a odklápací, pod níž byl prostor pro sešity a knihy) tvořila jeden celek se sedadlem.

“No tak, co tomu říkáš, nemáš radost?” nevydržela to už maminka.

“Ano, mám radost,” odpovédělo dítě.

“A co se ti nejvíc líbí, pověz!” řekl dědeček přihlížející s babičkou dlouho očekávanému výjevu.

“Lavice,” řeklo dítě, sedlo si do ní a začalo zvedat a sklápět její víko.

“A co říkáš obrázkům,” ukázal tatínek na zapasparované kresby.

Dítě zvedlo hlavu a usmálo se: “Ty já znám.”

“A jak se ti líbí, když visí takhle na zdi?”

Dítě sedělo stále za svým stolečkem a kývalo hlavou, že se mu kresby na zdi líbí.

Maminka měla sevržené srdce a nejraději by se ztratila z místnosti. Ale byla tu a nemohla přejít mlčením nápisy, které visely na zdi, protože to mlčení by znělo jako odsouzení; proto řekla: “A podívej se na ty nápisy!”

Dítě mělo sklopenou hlavu a dívalo se do nítra stolků.

“Víš, chtěla jsem,” pokračovala maminka ve velkém

zmatku, “chtěla jsem, abys měl památku na to, jak ses vyvíjel, od kolébky až do školní lavice, protože jsi byl chytřejší dítě a všem nám jsi dělal radost...” říkala to jako by se omlouvala, a samou trémou opakovala několikrát totéž, až už nevěděla, co říci, a odmítěla se.

Avšak myšlila se, když si myslila, že Jaromil její dárek zneuznal. Nevěděl sice, co má říci, ale nebyl nespokojen; byl přece vzdělaný pyšný na svá slova a nechtěl je říkat jen do vzduchu; viděl-li je nyní opsána pečlivě tuší a proměněná v obrazy, měl pocit úspěchu, dokonce úspěchu tak velikého a nečekaného, že na něj neuměl reagovat a měl trému; pochopil, že je *dítětem proudejších významná slova* a věděl, že takové dítě by i nyní mělo říci něco významného, jenomže ho nic nenapadalo a proto klopil hlavu. Ale když koutkem oka viděl na stěnách svá vlastní slova, zkamenělá, ztuhlá, trvalejší a větší než on sám, byl opojen; zdálo se mu, že je obklopen sám sebou, že je ho mnoho, že je ho celý pokoj, že je ho celý dům.

4.

Ještě než začal chodit do školy, uměl Jaromil číst a psát, takže se maminka rozhodla, že by mohl vstoupit přímo do druhé třídy; vyběhala na ministerstvo mimořádné povolání a Jaromil, když byl vyzkoušen zvláštní komisí, směl se posadit do lavice mezi žáky o rok starší než byl sám. Všichni ve škole ho obdivovali, takže se mu učebna zdála být jen zrcadlovým odrazem domova. Když byl svátek matek a na školní slavnosti vystupovali žáci se svými produkci, vyšel na podium jako poslední a přednesl tklivou básničku o maminkách, za níž byl odměněn velikým potleskem rodičovského publika.

Jednoho dne však zjistil, že za publikem, které tleská zákeřně číhá jiné publikum, jež je mu nepřátelské. Stál v naplněné čekárně u zubaře a našel tam mezi čekajícími pacienty spolužáka. Stáli vedle sebe opteni o okno, a tu Jaromil zpozoroval, že jeden starší pán naslouchá s přívětivým úsměvem, co si povídají. To ho povzbudilo a otázal se spolužáka (poněkud zvýšil hlas, aby otázka nikomu neunikla), co by dělal, kdyby byl ministrem školství. Protože spolužák nevěděl, co říci, začal Jaromil rozvíjet své úvahy sám, což pro něho nebylo nijak obtížné, protože jen stačilo zopakovat dědečkovy řeči, jimiž Jaromila pravidelně rozveseloval. Nuže, kdyby byl

Jaromil ministrem školství, škola by trvala jen dva měsíce a prázdniny deset, učitel by musil poslouchat děti a nosit jim svacinu od cukráře a dělo by se ještě mnoho dalších podivuhodných věcí, které Jaromil rozváděl s velikou obšírností a hlasitostí.

Potom se otevřely dveře ordinace, z nichž sestřička vyprovázela ošetřovaného pacienta. Jedna paní, která držela v klíně polozavřenou knížku, v níž zasunutým prstem hľadala stránku, na které přestala číst, obrátila se na sestru téměř plačtivým hlasem: "Prosím vás, udělejte něco s tím dítětem. To je hrozné, jak se tu předvádí."

Po vánocích vyvolával učitel děti k tabuli, aby vyprávěly ostatním, co dostali pod stroměček. Jaromil začal vyjmenovávat stavebnice, lyže, brusle, knížky, ale brzy si všiml, že se na něho děti nedívají stejně rozzářeně jako on na ně nýbrž, že některé mají lhostejné ba dokonce zlé pohledy; zarazil se a ostatní dárky zapřel.

Ne, ne, buďte bez obav, vůbec nechceme opakovat tisíckrát vyprávěný příběh o bohatém synáčkovi, který se protví chudým spolužákům; vždyť ve třídě byli i chlapci ze zámožnějších rodin než on a přece družně splyvali s ostatními a nikdo jim bohatství nevyčítal. Co to tedy bylo, co se spolužákům na Jaromilovi nelíbilo, co je to jen na něm dráždilo, co ho to od nich odlišovalo?

Skoro se to ostýcháme říci: Nebylo to bohatství, byla to láska jeho maminky. Ta láska zanechávala stopy na všem; tkvěla na jeho košili, útesu, na slovech, jichž používal, na brašně, do níž vkládal školní sešity, i na knižkách, které si četl doma pro zábavu. Všechno bylo pro něho zvlášť vybrané a upravované. Košile, které mu šila šetrná babička, se bůhvíproč podobaly spíš dívčím halenkám než chlapeckým košilím. Své dlouhé vlasy musil nosit nad čelem sejíraté mamincinou sponkou, aby mu nepadaly do očí. Když přišlo, čekala ho maminka před školou s velikým deštníkem, zatímco spolužáci se zouvali a čvachtali v kalužích.

Mateřská láska vyrývá na čela chlapečků cejch, který odpuzuje přízeň kamarádů. Jaromil se sice během času naučil ten cejch umně skrývat, ale přesto si po slavném vstupu do školy prožil i trpké období (trvalo rok či dva), kdy se mu spolužáci s vášní posmívali a několikrát ho pro legraci ztloukli. I v téhle nejhorší době nějaké kamarády přece jen měl a nikdy v životě jim to nezapomněl; zmiňme se o nich:

Kamarádem číslo jedna byl tatínek: Někdy vzal kopací míč (hrával jako student fotbal) a postavil Jaromila do zahrady mezi dva stromky; kopal míč proti němu a Jaromil si představoval, že stojí v brance a chytá za československé národní mužstvo.

Kamarádem číslo dvě byl dědeček: Brával Jaromila do obou svých obchodů; jeden z nich byla velká drogerie, kterou již samostatně vedl dědečkův zeť, druhý bylo speciální voňavkářství, v němž prodávala slícná dáma, která se na chlapečka zdivořile usmívala a nechávala ho čichat ke všem voňavkám, takže se Jaromil naučil brzy jednotlivé značky rozeznávat podle čichu; zavřel pak oči a nutil dědečka, aby mu přistrkoval lahvičky k nosu a zkoušel ho. "Jsi genius čichu," chválil ho dědeček a Jaromil snil o tom, že bude vynálezcem nových voňavek. Kamarádem číslo tři byl Alík; to byl potrhlý pejsek, který od jisté doby obýval vilu; přestože byl nevychovaný a neposlušný, vděčil mu Jaromil za krásná snění, kdy si ho představoval jako oddaného druha, který na něho čeká na chodbě před třídou, a když skončí vyučování, doprovází ho ze školy tak věrně, že mu všichni spolužáci závidějí a chtějí jít s ním.

Snění o psech stalo se vášní jeho samoty a dovedlo ho až ke kurioznímu manicheismu: psi pro něj představovali zvířecí *dobro*, souhra všech přírodních ctností; představoval si v duchu veliké války psů proti kočkám (války s generály, důstojníky a vši válečnou lští

vycvičenou před tím na hrách s olověnými vojačky) a byl vždy na straně psů, tak jako má člověk být vždy na straně spravedlnosti.

A protože trávil mnoho času v tatínkově pokoji s tužkou a papíry, stali se psi i hlavním námětem jeho kreslení: bylo to nekonečné množství epických výjevů, v nichž byli psi generáli, vojáky, fotbalisty i rytíři. A protože nemohli v těchto lidských rolích obstát dost dobře se svou čtyřnohou postavou, kreslil je Jaromil s lidským tělem. To byl velký vynález! Když se pokoušel kreslit člověka, narážel totiž na závažnou potíž: neuměl nakreslit lidskou tvář; zato protáhlý úvar psí hlavy s kaňkou čumáku na špičce se mu výborně dařil, takže ze snění a neumění vznikl zvláštní svět lidí s psími hlavami, svět postav, které bylo možno jednoduše a rychle kreslit a spojovat ve fotbalové zápasy, války a lupičské historie; Jaromil kreslil ty příběhy na pokračování a pokreslil jimi spoustu papírů.

Teprve kamarád číslo čtyři byl kluk; byl to Jaromilův spolužák, jehož otec byl školník, žlučovitý mužík, který často žaloval řediteli na žáky; ti se mu pak mstili na jeho synovi a učinili z něho psance třídy. Když se spolužáci začali od Jaromila postupně odklánět, zůstal mu školníkův syn jediným věrným obdivovatelem; a tak se stalo, že byl jednoho dne pozván do předměstské vily. Dostal oběd, dostal večerku, stavel s Jaromilem stavebnici a psal s ním pak úkoly. Přítští neděle je vzal tatínek s sebou oba na fotbalové utkání; hra byla velkolepá a velkolepý byl i tatínek, který znal všechny hráče jménem, zasvěceně komentoval hru, takže školníkův syn z něho nespouštěl oči a Jaromil mohl být pyšný.

Bylo to přátelství na pohled legrační: Jaromil vždy pečlivě oděný, školníkův syn s roztrhanými lokty; Jaromil s pečlivě vypracovanými úkoly, školníkův syn v učení těžkopádný. A přece se Jaromil cítil vedle

oddaného kamaráda dobře, protože školníkův syn byl mimořádně silný; když je spolužáci jednou v zimě napadli, nepořídili; Jaromil byl hrdý, že odolali přesile, ale sláva úspěšné obrany se nevyrovná slávě útoku.

Jednou když spolu šli po pustých parcelách předměstí potkali chlapce, který byl tak svtlivě umytý a pěkně oblečený, jako by krácel na dětský ples. "Maminčin mazánek," řekl školníkův syn a postavil se chlapci do cesty. Kladli mu posměšné otázky a těšili je pohled na jeho strach. Nakonec se chlapec vzmužil a pokusil se je odstrčit. "Co ses to opovážil! To ti přijde draho!" zakřičel Jaromil do hloubi duše uražený tím opovážlivým dotekem; školníkův syn to považoval za signál a uhodil chlapce do tváře.

Intelekt a tělesná síla se umějí znamenitě doplňovat. Což necítil Byron oddanou lásku k boxerovi Jacksonovi, jenž neduživého lorda trénoval obětavě ve všech možných sportech? "Nebij ho, jenom ho podrž!" řekl Jaromil kamarádovi a šel natrhat trs kopřiv; pak donutili chlapce, aby se svlékl a celého jej kopřivami sešlehali. "Víš, jakou bude mít mamička radost, že má tak krásně červeného synáčka?" říkal mu přitom Jaromil a zakoušel velký cit družného přátelství ke spolužákovi, velký cit družné nenávisi proti všem maminčiným mazánkům.

5.

Ale proč vlastně Jaromil zůstával jedináčkem? Což maminka nechtěla mít druhé dítě?

Ba právě naopak: velice toužila zopakovat si blažený čas prvních mateřských let, ale manžel uvedl vždy mnoho důvodů pro to, aby zrod dalšího dítěte odložili. Touha po druhém dítěti v ní sice neustávala, ale netroufala si dále naléhat, protože se bála, že ji manžel znovu odmítne, a věděla, že by jí to odmítnutí ponížilo.

Avšak čím více se bránila o mateřské touze mluvit, tím více na ni mysli; mysli na ni jako na něco nedovoleného, tajného, tedy zakázaného; myšlenka, že jí manžel udělá dítě, ji pak už lákala nejen k vůli dítěti samému, ale nabývala v jejích představách dráždivě neslušného rázu; *pojď, dělej mi dcerušku*, říkala manželovi v duchu a znělo jí to velmi lascivně.

Jednoho pozdního večera se manželé oba vrátili od přátel ve veselé náladě a Jaromilův otec, když ulehl k ženě a zhasl světlo (poznámejme, že se jí od svatby nezmocňoval jinak než poslepu, nechává se k touze přivést hmatem nikoli očima), shrnul s ní pokrývku a spojil se s ní. Řídkost jejich milostných styků i předchozí opojení vínem způsobilo, že se mu oddala ve vytržení, jaké dlouho před tím nezažila. Představa, že spolu *dělají dítě* ji opět

naplnila mysl a ve chvíli, kdy cítila, že se manžel blíží vrchole rozkoše, neovládla se a začala na něho v extázi křičet, ať odhodí obvyklou opatrnost, ať od ní neodchází, ať jí udělá dítě, ať jí udělá pěknou dcerušku a držela ho tak pevně a křečovitě při sobě, že se musil násilím od ní osvobodit, aby si mohl být jist, že její přání nebude splněno.

Když tak leželi znaveni vedle sebe, maminka se k němu přitulila a znovu mu zašeptala do ucha, že touží mít od něho ještě jedno dítě; ne, nechtěla pokračovat ve svém naléhání, spíš mu takto chtěla omluvně vysvětlit, proč před chvílí tak násilně a nečekaně (a snad nevhodně, je ochotna to přiznat) projevila svou touhu po dítěti; žvatlala, že by se tentokrát narodila určitě dceruška a že by se v ní mohl vidět stejně tak, jako ona se vidí v Jaromilovi.

A tehdy jí inženýr řekl (bylo to poprvé od svatby, co jí to připomněl), že on sám s ní mít nikdy žádné dítě nechce; jestliže při prvním dítěti musil ustoupit on, je nyní ona na řadě, aby ustoupila; a jestli chce, aby se v druhém dítěti mohl vidět, pak jí tedy ubezpečuje, že nejnekresleněji uvidí sebe v tom dítěti, které se nikdy nenarodí.

Pak leželi vedle sebe a maminka nic netřkala a za krátkou chvíli se rozeštkala a štkala celou noc a její manžel se jí ani nedotkl, jen jí řekl pár chlácholivých vět, které nestály proniknout ani pod nejhorňší vlnku jejího pláče; zdálo se jí, že konečně všechno chápe: ten, vedle něhož žije, jí nikdy nemiloval.

Smutek, do něhož propadala, byl nejhlubší ze všech, jež dosud poznala. Náštestí, nebyl-li to její manžel, přišel jí poskytnout útěchu někdo jiný; byla to Historie. Asi tři týdny po noci, kterou jsme vyškřikli, dostal manžel mobilizační rozkaz, sbalil si kufřík a odjel k hranicím. Válka visela na spadnutí, lidé si kupovali plynové masky a budovali ve sklepích protiletcecké kryty. Jako ke spásné

ruce se natáhla maminka k neštěstí své vlasti; pateticky je prožívala a trávila dlouhé hodiny se synem, jemuž barvitě vysvětlovala, co se děje.

Pak se velmoci v Mnichově dohodly a Jaromilův otec se vrátil z pevnůstky, kterou obsadilo německé vojsko. Sedávali od té doby všichni dole v dědeckově pokoji a večer co večer probírali jednotlivé kroky Historie, která, jak se jim zdálo, až donedávna spala (anebo ůhala předstírajíc spánek) a náhle vyskočila z úkrytu, aby ve stínu její velké postavy zůstalo všechno ostatní neviděno. Ó, jak bylo mamince dobře v tom stínu! Zástupy Čechů prchaly z pohrančí, Čechy zůstaly uprostřed Evropy jak oloupaný pomeranč ničím nechráněný, o půl roku později se za časného rána zjevily v pražských ulicích německé tanky a maminka přitom stále seděla vedle vojáka, který nesměl hájit svou vlast a docela zapomínala, že je to ten, kdo jí nikdy nemiloval.

Avšak i v době, kdy se historie tak bouřlivě valí, vystoupí dříve či později ze stínu všední den a manželská postel se zjeví ve své monumentální trivialnosti a ohromivé vytrvalosti. Jednoho večera, když Jaromilův otec vložil opět ruku na maminičino ůadro, maminka si uvědomila, že ten, kdo na ni sáhl, je totožný s tím, kdo jí ponížil. Odsunula mu ruku a připomněla v jemném náznaku hrubá slova, která jí před časem řekl.

Nechtěla být zlá; chtěla tím odmítnutím říci, že skromné příběhy srdcí se nedají zapomenout pro velké příběhy národů; chtěla dát manželovi příležitost, aby nyní opravil svá někdejší slova a to, co tehdy ponížil, dnes zase pozvedl. Věřila, že tragedie národa ho učinila citlivějším a byla ochotna vděčně přijmout i malé pohazení jako pokání a začátek nové kapitoly jejich lásky. Ale běda: manžel, jehož ruka byla odsunutá z ženina ůadra, se obrátil na druhý bok a poměrně záhy usnul.

Po velké studentské demonstraci v Praze zrušili Němci české vysoké školy a maminka marně čekala, až jí manžel položí opět pod pokrývku ruku na nádro. Dědeček zjistil, že ho sličná prodavačka z voňavkářství už deset let okrádá, rozčílili se a zemřel na mrtvici. Čeští studenti byli odváženi v dobytých vagoněch do koncentráků a maminka navštívila lékaře, který polítoval špatný stav jejích nervů a doporučil jí, že by si měla jet odpočinout. Sám jí pověděl o pensionu na kraji malého lázeňského města obklopeného řekou a rybníky, k nimž v létě přijíždějí davy výletníků milujících vodu, rybaření a projížďky na člunech. Bylo časně jaro a maminka byla okouzlena představou tichých procházek kolem vod. Ale pak se polekala veselé taneční hudby, která zapomenuta zůstává tkvět ve vzduchu zahradních restaurací jak tklivá vzpomínka na léto; polekala se vlastního stesku a rozhodla se, že tam nemůže jet sama.

Ach, ovšem, věděla hned, s kým pojedel! Pro samé trápení s manželem a pro touhu po druhém dítěti na něho v poslední době téměř zapomínala. Jak byla hloupá, jak byla sama proti sobě, když na něho zapomínala! Kajícně se k němu sklónila: "Jaromile, jsi moje první i druhé dítě," přitiskla svou tvář k jeho a pokračovala v bláznivé věti: "Jsi moje první, druhé, třetí, čtvrté, páté, šesté i desáté dítě..." a lhbala ho po celé tváři.

6.

Na peronu je vítala vysoká paní s šedivou hlavou a vzpřímeným tělem; ke dvěma kufřům se shýbl statný venkovan a vynášel je před nádraží, kde již čekala černá bryčka s koněm; muž usedl na kozlík, zatímco Jaromil s maminkou a vysokou paní nasedli na dvě sedadla obrácená proti sobě a dali se unášet ulicemi malého města až na náměstí, jehož jedna strana byla vroubena renesančním podloubím a druhou tvořil železný plot, za nímž byla zahrada a v ní starým vínem obrostlý zámeček; pak sjeli dolů k řece; před Jaromilem se objevila řada žlutých dřevěných kabin, skokanský můstek, bílé stolky se židlemi, v pozadí topoly vroubící řeku a pak už je bryčka odnášela dál k osamělým vilám roztroušeným podél vody.

U jedné z nich kůň zastavil krok, muž slezl s kozlíku, vzal oba kufry a Jaromil s maminkou šli za ním zahradou, halou, schodištěm, až se octli v pokoji, kde byly dvě postele přisunuty k sobě tak, jak bývají vedle sebe postele manželů a dvě okna, z nichž jedno se dalo otevřít jako dveře a vedlo na balkon, z něhož bylo vidět zahradu a na jejím konci řeku. Maminka přistoupila k zábradlí balkonu a začala zhluboka dýchat: "Ach, tady je božský klid," řekla a znovu hluboce nadechovala a vydechovala a

dívala se směrem k řece, kde upoutaná k dřevěnému můstku se houपालa červená loďka.

Ještě téhož dne u večere podávané dole v salonku se maminka spřátelila se staršími manžely, kteří obývali druhý pokoj pensionu, takže pak každý večer šuměl dlouho místností tichý rozhovor; Jaromil byl všem milý a maminka ráda naslouchala jeho povídání, nápadům a diskretní vychloubavosti; ano, *diskretní*: Jaromil už nikdy nezapomene na paní z čekárny a vždycky bude hledat štít, za nímž by se skryl před jejím zlým pohledem; nepěstal ovšem toužit po obdivu, ale naučil se ho dobývat stručnými větami pronášenými s navíitou a skromostí.

Vila v tiché zahradě, tmavá řeka s upoutanou loďkou probouzející sny o dlouhých plavbách, černá bryčka čas od času zastavující u vily a odnášející otrud vysokou paní podobnou kněžnám z knížek o hradech a zámcích, opuštěná plavárna, do níž bylo možno vystoupit z bryčky jako se přestupuje ze století do století, ze sna do sna, z knihy do knihy, renesanční náměstí s úzkým podloubím, za jejímž sloupovým šermovali rytíři, to byl svět, do něhož Jaromil očarován vkročil.

Do toho krásného světa patřil též muž se psem; poprvé ho uviděli, jak stál nehnutě na břehu řeky a díval se do vln; měl oblečen kožený plášť a po jeho boku seděl černý vlčák; oba vypadali ve své strnulosti jak postavy z jiného světa. Podruhé ho potkali na stejném místě; muž (opět v koženém plášti) házel před sebe klacký a pes mu je přinášel. Když ho potkali potřetí (scenerie byla stále táž: topoly a řeka), muž se mamince mírně uklonil a potom, jak zjistil zvědavý Jaromil, se dlouho ohlížel. Dalšího dne, když se vraceci domů z procházky, uviděli sedět před vchodem do vily černého vlčáka. Když vešli do haly, slyšeli z nitra domu rozhovor a nepochybovali o tom, že mužský hlas patří majiteli psa; byli tak zvědaví, že v hale

chvíli nečinně postávali, rozhlížejíce se a povídající, až konečně z jednoho pokoje vyšla domácí paní.

Maminka ukázala na psa: "Kdepak je jeho pán? Vždycky ho potkáváme na procházce." "Je to profesor kreslení na zdejším gymnasiu." Maminka prohodila, že by ji velmi zajímalo mluvit s učitelem kreslení, protože Jaromil rád kreslí a zajímal by ji názor odborníka. Domácí paní představila muže mamince a Jaromil musil běžet nahoru do pokoje pro svůj náčrtník.

Seděli pak v salonku všichni čtyři, domácí paní, Jaromil, majitel psa, který si prohlížel kresby, a maminka, která prohlídku doprovázela komentářem: vyprávěla, jak Jaromil vždycky tvrdil, že ho nebví kreslit krajiny ani zátiší nýbrž ději; a opravdu, zdá se jí, že jeho kresbičky mají pozoruhodnou živost i pohyb, i když nechápe, proč postavami děje jsou sami lidé s psími hlavami; možná, že kdyby Jaromil kreslil skutečné lidské postavičky, měla by jeho dílka jakousi hodnotu, takto si bohužel není jista, zda celé to chlapcovo počínání má nějaký smysl.

Majitel psa si prohlížel kresby s potěšením; potom prohlásil, že právě to spojení zvířecí hlavy a lidského těla ho na kresbách okouzluje. To fantastické spojení není totiž jen nahodilým nápadem, ale jak o tom svědčí množství výjevů, jež chlapec nakreslil, nutkavou představou, něčím, co je zapuštěno do nedohledných hlubin jeho děství. Ať maminka neposuzuje talent dítěte podle pouhé zručnosti v napodobení vnějšího světa; takové zručnosti se může naučit kde kdo; to, co ho na chlapcových kresbách zaujalo jako malíře (dal nyní na strozumněnou, že učitelování je pro něho jen nutným zlem obžvy), je originální vnitřní svět, který se z chlapce dere ven na papír.

Maminka ráda naslouchala mužově chvále, domácí paní hladila Jaromila po vlasech a tvrdila, že má před sebou velkou budoucnost, a Jaromil se díval pod štít a

zapisoval si při tom do paměti všechno, co slyšel. Malří řekl, že od příštího roku přechází na pražské gymnasium a že bude rád, když mu maminka přinese ukázat další práce svého syna.

Vnitřní svět! To byla velká slova a Jaromil je slyšel s náramným potěšením. Nikdy nezapomněl na to, že byl už jako pětiletý prohlášen za mimořádné dítě odlišné od jiných; také chování spolužáků, kteří se posmívali jeho brašně či košili ho vždy utvrzovalo (byť trpce) o jeho jinakosti. Až dosud však jeho odlišnost byla pro něho jen čímsi prázdným a neurčitým; byla buď nesrozumitelnou nadějí nebo nesrozumitelným zavržením; teď však dostala své pojmenování: originální vnitřní svět; a pojmenování dostalo hned zcela určitý obsah: kresby lidí s psími hlavami. Jaromil přitom dobře věděl, že na obdivovaný objev psolidi přišel náhodou, jen proto, že neuměl nakreslit lidskou tvář; to ho přivedlo k nejasné myšlence, že odlišnost jeho vnitřního světa nespočívá v nějakém pracném úsilí, nýbrž že je ve všem, co mu běží bezděčně a nahodile hlavou; že je mu dána jako dar.

Sledoval od té doby mnohem pozorněji vlastní nápady a začal se jim obdivovat. Tak ho na příklad napadlo, že když umře, tak svět, v kterém žije, přestane existovat. Ta myšlenka mu nejdřív jen tak bleskla hlavou, ale on, poučen o své vnitřní originalitě, ji tentokrát nenechal uběhnout (jako před tím asi tolik jiných myšlenek), ale hned ji uchopil, pozoroval, obhlížel se všech stran. Šel kolem řeky; chvílemi zavíral oči a ptal se, zda řeka existuje, i když má oči zavřené. Samozřejmě, že pokaždé, když oči otevřel, řeka tu opět tekla jako před tím, ale podivuhodné bylo, že tím Jaromilovi nijak nemohla dokázat, že tu byla i tehdy, když ji neviděl. Připadalo mu to nesmírně zajímavé, zabýval se tím pozorováním nejméně půl dne a pak o něm vyprávěl mamince.

Čím více se pobyt schyloval ke konci, tím větší blaho

jim poskytovaly jejich rozhovory. Chodili teď spolu po setmění sami ven, sedávali na břehu na poloztouchnivělé dřevěné lavičce, drželi se za ruce a dívali se do vln, na kterých se houpal veliký měsíc. "Ach to je krásné," vzdychala maminka a synáček viděl kruh vody osvícený lunou a snil o dlouhé cestě řeky; a tehdy maminka pomyslíla na pusté dny, do nichž se za pár dnů vrátí a řekla: "Chlapče, mám v sobě smutek, který nikdy nepochopíš." A pak uviděla synovy oči a zdálo se jí, že je v nich velká láska a touha porozumět jí. Zalekla se toho; nemůže se přece dítěti svěřovat se ženskými starostmi. Zároveň jí však ty chápavé oči přitahovaly jak neřest. Leželi vedle sebe na manželské posteli a maminka si vzpomněla, že tak s Jaromilem lehávala do jeho šestilet, a že byla v té době šťastna; napadlo jí: je to jediný muž, s kterým jsem šťastna v manželské posteli; hned se té myšlence začala v duchu smát, ale pak znovu uviděla jeho něžný pohled a řekla si, že to dítě je nejen s to ji odvádět od věcí, které jí rmoutí, (dát jí tedy *útechu zapomněn*), ale i pozorně jí naslouchat (dát jí tedy *útechu porozumění*). "Můj život, abys věděl, vůbec není plný lásky," řekla mu tehdy; a jindy dokonce: "Jako maminka jsem šťastná, ale maminka kromě toho, že je maminka, je také žena."

Ano, tyto nedořečené důvěrnosti jí přitahovaly jako hřích a ona si to uvědomovala. Když jí jednou nečekané odpovéděl: "Maminko, já nejsem tak malý, já ti rozumím," skoro se polekala. Chlapčeček samozřejmě nic konkrétního neřekl a chtěl jen mamince naznačit, že je s to s ní sdílet jakýkoli smutek, nicméně slova, která řekla, byla mnohovýznamná a maminka do nich pohlédla jako do náhle se otevřeší hlubiny: hlubiny zakázané důvěrnosti a nedovoleného srozumění.